

مقایسه اولویت بندی عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان بر مبنای متغیر

جمعیت شناختی

عبد الحمید فرزانه^{1*} و مژگان امیریان زاده²

تاریخ پذیرش: 95/11/1

تاریخ دریافت: 95/6/30

چکیده

هدف از این پژوهش مقایسه اولویت بندی عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان بر مبنای متغیر جمعیت شناختی دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس بوده است. روش پژوهش از نوع طرح متوالی اکتشافی بوده است. جامعه پژوهش تمامی دانشجویان استان فارس به تعداد 120000 نفر می‌باشند. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی هدفمند و در بخش کمی نمونه‌گیری خوشه‌ای و نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بوده است. تعداد نمونه شامل 280 نفر از دانشجویان با استفاده از فرمول کوکران بوده است. ابزار پژوهش با استفاده از پرسش‌نامه ساخته شده به وسیله امیریان زاده و فرزانه (1393) در 4 بعد بوده است. یافته‌ها نشان دادند: بین دانشجویان دانشکده‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش تفاوتی معنادار وجود نداشت. بین نظر دانشجویان از عامل‌های مؤثر بر پوشش تفاوتی معنادار وجود داشت و تفاوت مربوط به بعد عامل‌های فردی - خانوادگی بوده است. بین اولویت بندی دانشجویان زن و مرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود نداشت. بین اولویت بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود ندارد. بین اولویت بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود نداشت. نتایج تحلیلی مصاحبه‌های گوناگون با متخصصان حوزه و دانشگاه و برخی از دانشجویان نشان دادند که ضعف نگرش در سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، بی‌توجهی به ریشه‌یابی و حل عامل‌های مهم، نبود نگاه جامع‌نگر نسبت به پوشش و حجاب، ناهماهنگی در عملکرد مجموعه‌های مدیریتی نظام، نداشتن آگاهی درست نسبت به اهمیت حجاب و فلسفه پوشش، احساس نیاز به جلب توجه دیگران، آشنایی نداشتن والدین با فلسفه و ارزش پوشش، ترویج بی‌حجابی در رسانه‌ها، کمبود منابع علمی ارزشمند و معتبر در زمینه حجاب و سیاسی شدن مسأله از جمله عامل‌های وجود ناهنجاری در عرصه پوشش و حجاب می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: فرهنگ، پوشش، دانشجو، دانشگاه.

¹ - استادیار گروه فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیراز، شیراز، ایران.

² - استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت، مرودشت، ایران.

پیشگفتار

پدیده پوشش با لایه‌های گوناگون فرهنگ مرتبط است. دانش، آگاهی و معرفت ممکن است در درون فرد تبدیل به باور شود. تا این‌جا تحول در حیطه ذهن رخ می‌دهد. پس از این‌که تمایل برای انجام یک رفتار در درون فرد بوجود آمد، در صورتی که محیط مساعد باشد، آن رفتار شکل می‌گیرد و به مرور تثبیت می‌شود. وقتی آن رفتار به صورت الگو درآمد، گفته می‌شود در وجود فرد نهادینه شده و به فرهنگ تبدیل شده است. لایه‌های فرهنگی در هر جامعه تشکیل شده است از جهان بینی، باورها، ارزش‌ها و سپس رفتارها. در این میان دانشگاهها جدای از جامعه نبوده و به علت موقعیت خاصشان از نظر فضای علمی، حساسیتی بیش‌تر دارند و اساسی‌ترین بحث فرهنگی در دانشگاههای جامعه اسلامی ایجاد دانشگاه اسلامی است که یکی از مصادیق اسلامی بودن آن پوشش مناسب اسلامی دانشجویان اعم از دختر و پسر است. ایران اسلامی هم اکنون با یک تهاجمی عظیم رویارو شده است که به تهاجم فرهنگی شهره است. عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان را می‌توان خانواده، دوستان، همسایگان، مدرسه، همکلاسی‌ها، دانشگاه، اساتید، جامعه، حکومت و غیره دانست. پوشش نوعی نمود بیرونی باورهایی است که در لایه‌هایی زیرین فکری و شخصیتی افراد قرار دارند. پوشش و حجاب نوعی پدیده اجتماعی است که به وسیله اعضای ساخته و پرداخته می‌شود. پوشش، حجاب و عفاف گاه به ابزاری سیاسی برای اجرای اندیشه‌های استعماری تبدیل شده و گاهی بهترین وسیله برای دین ستیزی مخالفان ادیان بوده است. فرانتس فاتون در کتاب الجزایر و مسأله حجاب می‌نویسد: «هنوز رویای رام کردن جامعه الجزایری به کمک زنان بی حجاب که شریک جرم اشغالگرند، بیرون نرفته است. هر بار که زن الجزایری کشف حجاب می‌کند در واقع، با این کار خود وجود جامعه الجزایری را با سیستم دفاعی سست بنیاد و باز، متلاشی و به اشغالگر اعلام می‌دارد». الجزایر انکار وجود خویش را آغاز کرده و تملک ناموس را از جانب اشغالگر پذیرفته است (Kikavooc, 2012). برخی از اندیشه‌گران و حکیمان بر این باورند که حجاب و پوشش، حق‌الله است و در این‌باره می‌گویند: «حرمت زن نه اختصاص به خود زن دارد و نه مال شوهر و نه ویژه برادر و فرزندان می‌باشد. همه اینها اگر رضایت بدهند، قرآن راضی نخواهد شد، چون حرمت زن و حیثیت زن به عنوان حق‌الله مطرح است. لذا کسی حق ندارد بگوید من به نداشتن حجاب رضایت دادم. (Javadiamoli, 2011). حفظ این واجب الهی اطاعت از اوست و اطاعت از او حقی است که بر بندگان نهاده است و هر انسان باورمندی باید تعبدا و نه فقط به خاطر مصالح عمومی و... این حق و حد الهی را ادا کند. پس حکمت حجاب و پوشش، سنجش میزان عبودیت و اطاعت بندگان است (Khamenehei, 2013). در واقع در جامعه دینی نوع پوشش زنان و مردان مهم می‌باشد. حکمت‌های پوشش عبارتند از: پاکیزگی معنوی، شناسایی انسان به ایمان و سلامت از

طمع دیگران، جلوگیری از فحشا، کم کردن هزینه اقتصادی، استحکام پیوند خانوادگی، استواری اجتماع و حفظ ارزش‌ها (Karimi, 2007)، اما در جوامع اسلامی بر اثر تأثیر متقابل فرهنگ‌ها شاهد کاهش کیفیت حجاب و پوشش هستیم. این پوشش اسلامی با این که به حسب ظاهر بار سیاسی ندارد، ولی بر خلاف انتظار دیروز و امروز در معرض شدیدترین حملات قرار گرفته است. هر از چند گاهی در کشورهای غربی قانونی بر ضد آن به تصویب می‌رسد و زنان و دختران به جرم پوشش اسلامی از تحصیلات دانشگاهی ممنوع می‌شوند. آنان مانند مزدورانی چون آتاتورک و رضا خان به کشف حجاب و پوشش اجباری دست نمی‌زنند تا با واکنش مردم مواجه شوند، ولی با تصویب چنین قوانین ضد انسانی و ضد آزادی حلقه محاصره را بر زنان با حجاب و پوشش تنگ‌تر ساخته تا در نهایت، خود حجاب و پوشش را بر دارند و هم رنگ زنان جوامع غربی گردند. پوشش برای زن و مرد در محیط جامعه یک احساس فطری است. اهمیت حجاب و پوشش اسلامی تا جایی است که خداوند متعال در بسیاری از سوره‌های قرآن از آن به عنوان یک ضرورت یاد می‌کند. از نظر اسلام حجاب و پوشش فقط اختصاص به زن ندارد بلکه نوعی پرده است که در روابط میان زن و مرد وجود دارد. در اسلام حجاب و پوشش مانع گمراهی و خودنمایی و حافظ حرمت و آداب عفت و حیاست. هدف اسلام از حجاب و پوشش آن است که زن مسلمان با فراغت کامل بتواند وظایف و رسالت اساسی خویش را انجام دهد که حفظ نسل انسان، پرداختن به شئون خانه و خانه داری، تربیت کودک و اهمیت دادن به آن است. دین مبین اسلام حجاب و پوشش را به عنوان عامل مهم حفظ و اعتلای شخصیت فردی و تحکیم بنیان خانوادگی و عفت و اخلاق اجتماعی بر زن واجب فرموده است و حضرت یوسف و مریم را به عنوان اسوه‌های عفاف و پاکی معرفی نموده است (hadadeadel, 2003) با توجه به مطالب بالا اهمیت و ضرورت حجاب و پوشش معلوم خواهد شد. مفسران و اندیشه‌گران بر این باور هستند که «قرآن کریم وقتی درباره حجاب و پوشش سخن می‌گوید، می‌فرماید: حجاب عبارت است از یک نحوه احترام گذاردن و حرمت قائل شدن برای زن که نامحرمان او را از دید حیوانی ننگرند. در قرآن علت و فلسفه حجاب و پوشش را چنین ذکر می‌کند که: ذلک ادنی ان یعرفن فلا یؤذین، یعنی برای این که شناخته نشوند و مورد اذیت واقع نگردند چرا که آنان تجسم حرمت و عفاف جامعه هستند و حرمت دارند (سوره احزاب آیه 59). قرآن کریم می‌فرماید: "فاستلوهن من وراء حجاب": اگر از زنان پیامبر چیزی خواستید، از پشت پرده بخواهید. واژه حجاب و مشتقات آن، هفت بار در قرآن کریم تکرار شده و در تمام موارد، به معنای پرده و مانع است.

1 - پرده، چادر، روپوش، روبند، آنچه با آن چیزی را بپوشانند.

2 - پرده حایل میان قلب و شکم.

3 - به غروب خورشید در تاریکی نیز، در حجاب قرار گرفتن تعبیر شده است.

اما بکار گرفتن واژه (حجاب) در مورد پوشش بانوان، یک اصطلاح تازه است. فقهای اسلام در کتاب‌های فقهی خود از واژگان (ستر) و (ساتر) استفاده کرده‌اند. و آن را بر دو قسم می‌دانند:

1 - پوششی که ذاتاً واجب است: مانند پوشیده نگاه داشتن شرمگاهها از دید مردان و زنان دیگر بلکه کودکان ممیز و اهل تشخیص، به جز همسر.

2 - پوشش در حال نماز: واجب است بانوان در هنگام نماز تمام بدن حتی سر و موی خود را بپوشانند، ولی پوشاندن دست‌ها تا مچ، پاها تا مچ و گردی صورت به مقداری که در وضو شسته می‌شود، لازم نیست. هم‌چنین، عفاف به عنوان یک ارزش درونی و والای اخلاقی در اخلاق اسلامی جایگاه بسیار والایی دارد و عفاف به عنوان ریشه حجاب و پوشش به عنوان یک عمل ظاهری، بازتاب عفاف به عنوان یک ارزش درونی است؛ به بیان دیگر، عفاف ریشه و سرچشمه حجاب و پوشش است. دین اسلام با تأکید بر ارزش‌های اخلاقی همچون عفاف و پاکدامن و حجاب و پوشش می‌خواهد حرمت و کرامت زن در عرصه اجتماع حفظ شود و استعدادهای خدادادی او در فعالیت‌های صرف جنسی صرف نشود. بنابراین، عفاف و حجاب در اسلام از یک مسئله کلی‌تر و اساسی‌تر ریشه می‌گیرد و آن این است که آیا تمتعات مرد از زن باید رایگان باشد؟ آیا مرد باید حق داشته باشد که از هر زنی در هر محفلی حداکثر تمتعات را ببرد یا نه؟ به بیان دیگر، مسأله این است که آیا کامیابی‌های جنسی باید محدود به محیط خانوادگی و همسران مشروع باشد یا می‌تواند آزاد باشد و به محیط اجتماع کشیده شود؟ اخلاق جنسی اسلامی بر خلاف اخلاق جنسی غرب که مبتنی بر روابط آزاد بین مرد و زن به شرط رعایت آزادی دیگران است؛ می‌خواهد انواع التذاذات جنسی به محیط خانوادگی و به همسر مشروع اختصاص یابد و محیط اجتماع خالص برای کار و فعالیت باشد به همین جهت به زن اجازه نمی‌دهد که وقتی از خانه بیرون می‌رود موجبات تحریک مردان را فراهم کند و به مرد هم اجازه نمی‌دهد که چشم چرانی کند و در همین راستا بر ارزش‌های اخلاقی همچون عفاف و حجاب تأکید می‌ورزد (Shariati sabzevari, 2011). پوشش بانوان در اسلام، تنها یک اصل تبعیدی صرف نیست بلکه مصلحت‌ها و حکمت‌هایی دارد که برخی از صاحب نظران در این زمینه موارد زیر را برشمرده‌اند:

1 - زن مانند مرد، حواجی و نیازمندی‌هایی دارد که برای تأمین آن، ناگزیر باید از محیط خانه خارج گردد تا بتواند آن‌ها را فراهم سازد. در کتاب‌های فقهی و حدیثی، خروج زن با اذن شوهر برای تأمین حواجی و شرکت در نمازهای عید فطر، عید قربان، نماز جمعه و جماعت، تجویز شده است. پس حجاب و پوشش برای خروج زن از محیط خانه، تشریح گردیده است.

- 2 - شرکت زن در فعالیت‌های عبادی، سیاسی و اجتماعی و دفاع از حقوق شخصی، تعلیم و تعلم. در این صورت رعایت حجاب و پوشش واجب می‌شود تا کام یابی‌ها منحصر در محیط خانه شود و محیط خارج تنها برای کار و فعالیت باشد.
- 3 - احساس امنیت روحی و حراست آنان از خطرات احتمالی و بیماران جنسی و عناصر لا ابالی. پناه بردن برخی از دختران سفید پوست غربی به سیاه پوستان، افزون بر قدرت جنسی بیش‌تر، به دلیل قدرت جسمی و دفاعی آنان است.
- 4 - حجاب و پوشش، عامل خودسازی و تهذیب نفس است، چرا که زنان را از خود آرایی، طننازی، خودنمایی و صیادی باز می‌دارد.
- 5 - حفظ نظام خانوادگی و علایق زوجیت، بستگی تام به پوشش بانوان دارد (Tabatabaai, 1996)

ریشه‌های (بی‌حجابی) بدحجابی

هوسرانی: انسان به خاطر برخورداری از قوه شهوت که درون نفسش قرار دارد اگر بدون توجه به ارزش‌های دینی و اخلاقی به خواسته‌های نفسش پاسخ مثبت دهد، او را به انسانی هوسران مبدل می‌سازد، برخی از زنان فقط به خاطر هوسرانی به تنوع لباس، آرایش و زینت و خودنمایی در جامعه می‌پردازند. از این رو، هزینه و وقت زیادی را صرف این کارها می‌کنند.

ضعف ایمان: بی‌حجابی فقر فرهنگ دینی است فرامین الهی و از جمله حجاب و پوشش اسلامی، از سوی خداوند متعال به بشر ابلاغ گردیده است و رعایت آن نیز واجب شده است. بنابراین، کسانی که از باور به خدا در شک و تردید به سر می‌برند و قلب آن‌ها از ایمان به خدا و محاسبه روز جزا به مقام اطمینان نرسیده و تا زمانی که این مشکل اعتقادی برطرف نشود بهبودی حاصل نمی‌شود چرا که ایمان به خداوند مادر تمام ارزش‌هاست.

غریزدگی: تقلید از غرب یکی از مشکلات زنان مسلمان بوده است که بدون کم‌ترین تفکر و تحلیلی از زندگی زن غربی به او اظهار تمایل می‌کنند. خمیر مایه اصلی این تقلید را جهل و هوس تشکیل می‌دهد غرب به دنبال گرفتن حجاب و پوشش زن چیزی به او نداده است بلکه به دنبال آن، ارزش‌های دیگر او را ربوده است.

بهانه ازدواج: عده‌ای از دختران و جوانان خودنمایی و سپس ارتباط با نامحرم را پلی برای رسیدن به ازدواج می‌پندارند. آن‌ها گمان برده‌اند که اظهار زیبایی‌های زنانه می‌تواند جوانان را به آن‌ها راغب کند. غافل از این‌که با این همه خودنمایی و ارتباط و دوستی با جوانان و خوشرویی‌هایی که با دختران دارند، هرگز به ازدواج آن‌ها تن در نمی‌دهند. بی‌تقواترین مرد جامعه برای ازدواج خود

به دنبال عقیف‌ترین دختر می‌رود. جوانان بی تقوا از دختران خود نما برای لذت‌های موقتی خود استقبال می‌کنند نه برای ازدواج.

ضعف حیا: ضعف این صفت از سستی باور به مبداء و معاد سرچشمه می‌گیرد و بی‌حجابی از مصادیق بارز بی‌حیایی است که از ضعف ایمان ناشی می‌شود. پوشش و حیا تفکیک ناپذیر است و تا جلوه‌ای از حیا در زنی وجود داشته باشد، پوشش او نیز با جدیت مراعات می‌شود. زنان با حیا کسانی هستند که با پوشش کامل خود از نمایش بدن، موهای سر و زینت‌های خود شرم می‌ورزند. بی‌حجابی زنان و دختران جوان از دوستان بی حیا، فیلم‌های مبتذل جهل به ارزش والای عفت و حیا و فرهنگ اقوام خانواده بویژه روحیه مادر و پدر سرچشمه می‌گیرد (Ziyapor, 1964). رعایت حجاب و پوشش اسلامی برای زنان و مردان مؤمن و مسلمان، تکلیف الهی است. چنانکه خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «با چادر و مقنعه اندام خود را بپوشانید.» (احزاب: 59) رعایت آن، افزون بر این که موجب عمل به دستورهای الهی می‌شود، شخصیت فردی اجتماعی و معنوی انسان محبوب و پاکدامن، سیر صعودی پیدا کرده و نردبان تعالی و تکامل را یکی پس از دیگری طی می‌کند و از سوی دیگر، در تأمین بهداشت روحی و روانی و آرامش خانواده‌ها و صفا، نورانیت و امنیت در جامعه نقش به‌سزایی ایفا می‌کند.

"محمدی" و همکاران (Mohamadi et al, 2014) در پژوهشی با عنوان "نقش حجاب در تحکیم بنیان نهاد خانواده تشریح کردند": عفاف و حجاب و پوشش یکی از مهم‌ترین ارزش‌های جوامع بشری بوده و در اسلام نیز به آن توجه خاصی شده است. در قرآن کریم در آموزه‌های ائمه اطهار (ع) و در اندیشه بزرگان به حفظ این ارزش والای انسانی تأکید شده است. حجاب و پوشش زمینه رشد معنوی و رسیدن به تقوا و تقرب به خداوند را فراهم می‌کند، ولی در مقابل آن بی‌حجابی و بد حجابی و دوری از یاد خداست که آدمی را در تنگنای معیشت و زندگی پر از اشک و التهاب گرفتار می‌سازد، پیوندهای زناشویی را از هم گسسته و خانه را به محیطی بی‌روح برای اعضاء آن مبدل می‌سازد. بنابراین، وجود خانواده سالم و مستحکم در گرو گسترش فرهنگ حجاب و پوشش خواهد بود. در این مقاله، پوشش به عنوان یک خواسته فطری و عقلانی انسان مورد توجه قرار گرفته و بر همین اساس معنای لغوی و اصطلاحی حجاب و پوشش در قرآن کریم مشخص و آثار و برکات حجاب و پوشش از جمله رشد و حفظ عفاف و حیا مورد توجه و نقش آن در پایداری نهاد مقدس خانواده بیان شده است و در پایان آثار زیان بار بی‌حجابی و بد حجابی به همراه پیشنهادهایی برای گسترش فرهنگ حجاب و پوشش ارائه شده است. از آنجا که این موضوع قرآنی نقش بارز و آشکاری در نهاد خانواده (از حیث آبادانی و رشد یا تخریب آن) دارد سعی شده همه این موضوع‌هایی با رویکرد به جایگاه نهاد خانواده از منظر قرآن ارائه گردد.

"کاظمی سهلوانی" (2013, Kazemi sahlavani, 2013) در پژوهشی با عنوان حجاب و عفاف و نقش آن‌ها در امنیت اجتماعی و خانوادگی از منظر قرآن دریافت پنج مورد مهم در این زمینه را برمی‌شمارد:

-حجاب و پوشش حفظ امنیت اجتماعی و ضامن آرامش روانی است.

-حجاب و پوشش رهایی از دام‌های شیاطین جنی و انسی است.

-حجاب و پوشش سند هویت، سر سلامت است.

-حجاب و پوشش سنگ استحکام بنیان خانواده است.

-امنیت اجتماعی در گرو امر به معروف و نهی از منکر است

"افسری" (Afsari, 2012) به بررسی عامل‌های موثر بر ارتقاء سطح حجاب و عفاف (مورد مطالعه: دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر) پرداخته است. بر اساس نتایج بدست آمده بین عامل‌های خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و فردی با رعایت حجاب اسلامی رابطه وجود دارد.

"محمدی" (Mohamadi, 2012) به تحلیل جامعه شناختی عامل‌های موثر بر گرایش به حجاب مطالعه موردی: گرایش به حجاب در بین دانشجویان دختر دانشگاه مازندران پرداخته‌اند. نتایج تحلیل مسیر و رگرسیون چندمتغیره نشان دادند که مهم‌ترین متغیر موثر بر گرایش به حجاب، متغیر گرایش به فمینیسم بوده است. سایر متغیرهای موثر به ترتیب عبارتند از: عامل‌های محرک اجتماعی، پایگاه اقتصادی اجتماعی، سبک زندگی و محل سکونت. مدل تحلیلی، تنها 33 درصد عامل‌های موثر بر حجاب را تبیین کرده است. در ضمن، گرایش به حجاب و فمینیسم به عنوان دو گرایش متعارض، در حد متوسط به بالا و تا حد قوی در بین جامعه آماری مشاهده شده است.

"جهانگیری" و همکاران (Jahangiri, et al, 2011) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین میزان باور به حجاب و پوشش و خود پنداره در میان دانشجویان» دریافتند بین خودپنداره و باور به حجاب و پوشش رابطه معناداری وجود دارد.

"اسدزاده" و همکاران (Asadzadeh, et al, 2001). «بررسی معیارهای حجاب (در سه بعد فردی، ارزشی، اجتماعی) در بین دانشجویان المپیاد ورزشی دختر دانشگاه پیام نور کل کشور» دریافتند که معیارهای حجاب و پوشش را می‌توان در سه بعد تفکیک کرد و برای هر بعد معیارهایی ویژه را در نظر گرفتند.

"فضل الهی" و همکاران (Fazlolahi . et al, 2011) در پژوهشی با عنوان «فرهنگ حجاب: راهکارهای تحکیم و اولویت بندی آن با تأکید بر نمونه‌گیری از دانش‌آموزان دختر دبیرستانی» نشان دادند که عملی‌ترین راهکارها برای تحکیم حجاب و پوشش، به ترتیب اهمیت و اولویت

عبارت اند از: نمایش برنامه‌های جذاب رادیو، تلویزیونی، تبیین آثار مخرب بدحجابی در جامعه، معرفی و ترویج آیات قرآنی پیرامون پوشش اسلامی، برچیدن مقررات خشک و برخورد قهری با دانش‌آموزان بدحجاب مدارس، تبیین آثار و فواید رعایت حجاب و پوشش در کنار تجلیل از دانش‌آموزان محجبه، ترویج فرهنگ صحیح امر به معروف و نهی از منکر به همراه برگزاری جلسه‌های پرسش و پاسخ در مدارس و معرفی الگوهای انسانی موفق در زمینه حجاب و پوشش.

"فضل الهی" و همکاران ب (Fazlolahe. et al, 2011) هم‌چنین، در پژوهشی با عنوان: «ریشه‌یابی علل کم توجهی به پوشش اسلامی در بین دانشجویان دختر دانشگاهها» دریافتند: مهم‌ترین عامل‌های تأثیر گذار در کم توجهی دختران دانشجو به پوشش اسلامی، دوستان، همسالان، ضعف اعتقادات و رسانه‌های خارجی می‌باشد.

"مهینی" و همکاران (Mahini, et al, 2009) در مقاله‌ای با عنوان «راهکارهای ترویج پوشش اسلامی در بین دختران دانشجو» دریافتند مهم‌ترین علل کم توجهی یا بی توجهی به مقوله حجاب و پوشش را در چهار دسته عامل‌های فرهنگی و اعتقادی، بیولوژیکی و روانی، اجتماعی و سیاسی بیان کردند و به ارایه راهکارهایی در راستای ترویج پوشش اسلامی پرداخته‌اند.

براساس مقدمه ذکر شده و بررسی پیشینه پژوهش پرسش‌های پژوهشی زیر برای انجام پژوهش

در نظر گرفته شدند:

- 1- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان دانشکده‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟
- 2- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟
- 3- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان زن و مرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟
- 4- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان ترم‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟
- 5- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟
- 6- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

روش شناسی

روش پژوهش روش ترکیبی¹ است. روش پژوهش ترکیبی به معنای ترکیب هر دو رهیافت کمی و کیفی پژوهش بوده در این روش هم از داده های عددی و هم از مصاحبه استفاده شده است. در این پژوهش ابتدا مطالعات کیفی انجام گرفت و طی آن از یک سو نظرهای مکتوب اندیشمندان این عرصه مورد بررسی قرارگفت و از سوی دیگر، با برخی از عالمان دینی، اساتید صاحب نظر و گروهی از دانشجویان دختر و پسر مصاحبه انجام گرفت و بر مبنای آن ابزار ساخته شد و سپس مطالعه کمی صورت گرفت. جامعه آماری در این پژوهش تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس به تعداد 120000 نفر می‌باشند. در این پژوهش برای محاسبه حجم نمونه مورد نیاز از فرمول کوکران استفاده شده است. ویژگی عمده این فرمول این است که می‌توان حجم جامعه را نیز در آن دخالت داد و به یک نمونه منطقی تر دست یافت. روش نمونه گیری می‌بایست بر مبنای روش و پرسش‌های پژوهش باشد بنابراین، با توجه به این‌که روش پژوهش ترکیبی است بنا به دیدگاه تولی و تشکری (2009) روش نمونه گیری از نوع نمونه گیری روش‌های ترکیبی متوالی² می‌باشد. در این نمونه‌گیری ابتدا به شیوه کیفی و با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند نمونه مورد نظر انتخاب شد و مصاحبه مورد نظر انجام گرفت. این نمونه چون بمنظور ساخت ابزار پژوهش مورد نیاز بودند از بین دانشجویان، اساتید، صاحب‌نظران به صورت هدفمند انتخاب شدند تا در نهایت نمونه جامعی انتخاب شود. بنابراین، در قسمت کیفی روش نمونه گیری هدفمند بوده است و سپس در قسمت کمی روش نمونه گیری به صورت ابتدا خوشه‌ای بعد تصادفی طبقه‌ای بوده است.

جدول - روش نمونه گیری ترکیبی.

کیفی	نمونه گیری هدفمند
کمی	نمونه گیری خوشه ای و تصادفی طبقه ای

ابتدا از بین دانشگاه‌های استان چند دانشگاه انتخاب و سپس با توجه به دانشکده و تلاش نمونه‌ها بر مبنای هر دو جنس دانشجویان دختر و دانشجویان پسر انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

با توجه به این‌که این پژوهش به روش ترکیبی می‌باشد، ابزار در دو بخش کیفی و کمی مطرح می‌شود. در شیوه کیفی ابزار پژوهش مصاحبه فردی، مصاحبه گروهی، مصاحبه با خبرگان و

¹ - Mixed Method

² - Sequential Mixed Methods Sampling

صاحب‌نظران و بررسی اسناد و پیشینه بوده است. نتایج بدست آمده از مطالعات گسترده کیفی منجر به ساخت پرسش‌نامه سنجش عامل‌های مؤثر بر وضعیت پوشش و حجاب شد.

پرسش‌نامه سنجش عامل‌های مؤثر بر وضعیت پوشش و حجاب

این پرسش‌نامه به وسیله امیریان زاده و فرزانه (1393) ساخته شده است و دارای 4 بعد می‌باشد. ابعاد شامل عامل‌های فردی- خانوادگی، عامل‌های فرهنگی- تربیتی، عامل‌های سیاسی- اجتماعی و عامل‌های مدیریتی- حکومتی می‌باشد. برای تعیین روایی پرسش‌نامه از روش‌های (تحلیل گویه، روش تحلیل عاملی، روایی صوری و محتوایی) استفاده شد. ضرایب روایی پرسش‌نامه 0/89 (0/75-0) و ضریب آلفای کرونباخ برای پرسش‌نامه (0/84) بدست آمده است. برای تعیین روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه به متخصصان داده شد و از نظرهای آنان استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

مهم‌ترین و اصلی‌ترین مرحله پژوهش تجزیه و تحلیل داده‌هاست که از راه تحلیل توصیفی نمونه آماری، ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه به تفکیک جنسیت و مقطع تحصیلی گزارش می‌شود. سپس شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش ارائه شده و در نهایت، به پرسش‌های پژوهش به تفکیک موضوع پاسخ داده می‌شود.

1- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان دانشکده‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

جدول 1- مقایسه بین اولویت بندی دانشجویان دانشکده‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان.

سطح معناداری	λ	درجه آزادی	F	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	دانشکده	ابعاد
NS	0/93	3 و 225	1/75	0/86	3/19	183	علوم انسانی	فردی-خانوادگی
				0/91	3/44	74	فنی-مهندسی	
				0/87	2/91	42	هنر و معماری	
				0/74	3/10	30	پزشکی	
				0/75	3/20	183	علوم انسانی	

0/87	3/36	74	فنی-مهندسی	
0/86	2/94	42	هنر و معماری	
0/75	3/30	30	پزشکی	
0/68	3/25	183	علوم انسانی	
0/83	3/38	74	فنی-مهندسی	سیاسی -
0/76	2/87	42	هنر و معماری	اجتماعی
0/64	3/26	30	پزشکی	
0/99	3/28	183	علوم انسانی	
0/89	3/50	74	فنی-مهندسی	مدیریتی -
0/88	2/96	42	هنر و معماری	حکومتی
0/88	3/34	30	پزشکی	

برای مقایسه بین اولویت بندی دانشجویان دانشکده‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. بر اساس جدول 1 تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت بندی دانشجویان دانشکده‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوتی معنادار ($P=NS$ ، $F(225, 3)=1/75$ و $\lambda=0/93$) وجود ندارد.

2- آیا تفاوت معناداری بین اولویت بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

جدول 2- مقایسه بین اولویت بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان.

ابعاد	مقطع تحصیلی	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	درجه آزادی	λ	سطح معناداری
	کاردانی	2	3/00	1/59				
	کارشناسی	242	3/18	0/89				
فردی - خانوادگی	کارشناسی ارشد	82	3/39	0/88	2/33	3 و 347	0/92	0/009
	دکترا	21	2/80	0/67				
فرهنگی -	کاردانی	2	2/62	0/88				

تربیتی	کارشناسی	242	3/10	0/82
کارشناسی	کارشناسی	82	3/45	0/77
ارشد	دکترا	21	3/17	0/57
کارشناسی	کارشناسی	2	2/73	0/84
ارشد	کارشناسی	242	3/16	0/76
سیاسی - اجتماعی	کارشناسی	82	2/44	0/67
ارشد	دکترا	21	3/33	0/46
کارشناسی	کارشناسی	2	2/87	0/53
ارشد	کارشناسی	242	3/21	0/84
مدیریتی - حکومتی	کارشناسی	82	3/56	0/86
ارشد	دکترا	21	3/11	0/53

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. بر اساس جدول 2 تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوتی معنادار ($P < 0/009$ ، $F(3 و 347) = 2/33$ ، $\lambda = 0/92$) وجود دارد. آزمون تعقیبی بونفرونی نیز نشان داد که تفاوتی معنادار بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکترا در سطح $0/44$ از عامل فردی-خانوادگی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوتی معنادار وجود ندارد. تفاوتی معنادار بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد در سطح $0/444$ از عامل فرهنگی-تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوتی معنادار وجود ندارد. تفاوتی معنادار بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد در سطح $0/01$ از عامل سیاسی-اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوتی معنادار وجود ندارد. تفاوتی معنادار بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد

در سطح 0/007 از عامل مدیریتی- حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوتی معنادار وجود ندارد.

3- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

جدول 3- مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان.

ابعاد	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	درجه آزادی	λ	سطح معناداری
فردی-	زن	191	3/15	0/87	1/62	1 و 345	0/98	NS
خانوادگی	مرد	156	3/28	0/91				
فرهنگی -	زن	191	3/11	0/78				
تربیتی	مرد	156	3/28	0/83				
سیاسی -	زن	191	3/19	0/71				
اجتماعی	مرد	156	3/27	0/76				
مدیریتی-	زن	191	3/20	0/99				
حکومتی	مرد	156	3/38	0/89				

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. بر اساس جدول 3 تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوتی معنادار ($\lambda = 0/98, F(345 و 1) = 1/62, P = NS$) وجود ندارد.

4- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت‌بندی دانشجویان ترم‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

جدول 4- مقایسه بین اولویت بندی دانشجویان ترم های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان.

سطح معناداری	λ	درجه آزادی	F	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	ترم	ابعاد	
NS	0/89	8 و 287	0/77	0/93	3/14	113	ترم اول	فردی-خانوادگی	
				0/85	3/43	47	ترم دوم		
				0/91	3/07	55	ترم سوم		
				0/61	3/33	15	ترم چهارم		
				0/69	3/27	20	ترم پنجم		
				1/34	3/13	5	ترم ششم		
				1/01	3/02	17	ترم هفتم		
				0/85	3/37	12	ترم هشتم		
				0/28	2/58	3	ترم نهم		
				0/82	3/06	113	ترم اول		
				0/80	3/50	47	ترم دوم		
				0/81	3/05	55	ترم سوم		فرهنگی - تربیتی
				0/52	3/36	15	ترم چهارم		
				0/65	3/37	20	ترم پنجم		

0/66	3/37	5	ترم ششم	
0/84	3/12	17	ترم هفتم	
1/01	3/30	12	ترم هشتم	
1/00	2/50	3	ترم نهم	
0/72	3/12	113	ترم اول	
0/73	3/45	47	ترم دوم	
0/78	3/06	55	ترم سوم	
0/66	3/30	15	ترم چهارم	
0/64	3/42	20	ترم پنجم	سیاسی - اجتماعی
0/94	3/51	5	ترم ششم	
0/72	3/02	17	ترم هفتم	
0/66	3/00	12	ترم هشتم	
1/03	3/00	3	ترم نهم	
0/80	3/15	113	ترم اول	
0/94	3/66	47	ترم دوم	
0/93	3/08	55	ترم سوم	
0/65	3/25	15	ترم چهارم	
0/43	3/49	20	ترم پنجم	مدیریتی - حکومتی
0/24	3/70	5	ترم ششم	
0/75	3/14	17	ترم هفتم	
0/85	3/25	12	ترم هشتم	

ترم نهم 3 3/05 0/41

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان ترم‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. بر اساس جدول 4 تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت‌بندی دانشجویان ترم‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوتی معنادار ($F(287, 8) = 0/77$ ، $P=NS$ ، $\lambda = 0/89$) وجود ندارد.

5- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت‌بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

جدول 5- مقایسه بین اولویت بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان.

ابعاد	وضعیت سکونت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	درجه آزادی	λ	سطح معناداری
فردی -	بومی	175	3/44	0/89	2/31	1 و 353	0/96	NS
خانوادگی	غیربومی	80	3/29	0/81				
فرهنگی -	بومی	175	3/07	0/80				
تربیتی	غیربومی	80	3/35	0/76				
سیاسی -	بومی	175	3/11	0/70				
اجتماعی	غیربومی	80	3/31	0/71				
مدیریتی -	بومی	175	3/14	0/78				
حکومتی	غیربومی	80	3/45	0/88				

برای مقایسه بین اولویت‌بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. بر اساس جدول 5 تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت‌بندی دانشجویان بومی و غیربومی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوتی معنادار ($F(353, 1) = 2/31$ ، $P=NS$ ، $\lambda = 0/96$) وجود ندارد.

6- آیا تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عاملهای مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد؟

جدول 6- مقایسه بین اولویت بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عاملهای مؤثر بر پوشش دانشجویان.

ابعاد	وضعیت تأهل	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	درجه آزادی	λ	سطح معناداری
فردی - خانوادگی	متأهل	81	3/42	0/82	2/19	1 و 303	0/77	NS
	مجرد	224	3/16	0/93				
فرهنگی - تربیتی	متأهل	81	3/42	0/69				
	مجرد	224	3/13	0/84				
سیاسی - اجتماعی	متأهل	81	3/45	0/61				
	مجرد	224	3/18	0/77				
مدیریتی - حکومتی	متأهل	81	3/50	0/78				
	مجرد	224	3/24	0/84				

برای مقایسه بین اولویت بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عاملهای مؤثر بر پوشش دانشجویان، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. بر اساس جدول (4-33)، تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که بین اولویت بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عاملهای مؤثر بر پوشش دانشجویان، تفاوتی معنادار ($P=NS$ ، $F(303, 1)=2/19$ ، $\lambda=0/77$) وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج نشان دادند بین اولویت‌بندی دانشجویان دانشکده‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود ندارد.

پوشش و آراستگی مردان و زنان فاکتورهای ارزشی مهمی هستند که مقام، مرتبه و شأن باورها و اصول آنان را بازتاب می‌کند (مطهری، 1369). بر همین اساس و نیز با توجه به این که دانشگاهها بر اساس ضرورت‌های محیطی و ایمنی و آرامش روحی و روانی متناسب با کار، پایبندی به ضوابط خاص پوشش را می‌طلبند، لذا در تمامی محیط‌های دانشگاهی در اقصی نقاط جهان چگونگی وضعیت ظاهری را برخاسته از شأن محیط علم و فرهنگ خاص محیط آموزشی دانسته و همه در مورد پرهیز از پوشش نامناسب اجماع نظر دارند. در واقع، دانشگاه دارای دو کارکرد تربیت و تعلیم می‌باشد که به مصداق "و یزکیهم و یعلمهم الكتاب والحکمه" وظیفه تربیتی آن بر جزء تعلیمی آن تقدم دارد. در پژوهشی که سلاجقه و همکاران انجام داده‌اند نشان داده شده که رفتارهای پوششی دانشجویان متأثر از مقدار (آزادی-آشنایی) آنان است و به تناسب مقدار (کنترل تهدید) ناشی از محیط به احتمال زیاد مقدار و نوع انتظار از محیط (مثل انتظار یافتن کار در محیط‌های دولتی یا عمومی) تغییر می‌کند (salajaghe, et al, 2011). بنابراین، بر اساس نتایج بدست آمده بین اولویت‌بندی دانشجویان دانشکده‌های گوناگون از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود ندارد. در واقع پدیده حجاب با لایه‌های گوناگون فرهنگ، ارتباطی تنگاتنگ دارد. دانش، آگاهی و معرفت مبانی‌ای هستند که می‌تواند در درون فرد تبدیل به باور شوند. تا این‌جا تحول در حیطه ذهن رخ می‌دهد. پس از این که تمایل برای انجام رفتاری در درون فرد بوجود آمد، بسته به شرایط محیطی، آن رفتار شکل می‌گیرد و به مرور تثبیت و در وجود فرد نهادینه و به فرهنگ تبدیل می‌شود. بنابراین، اگر بخواهیم مقوله پوشش زن و مرد بویژه در سنین جوانی در دانشگاه به فرهنگی ماندگار تبدیل و به صورت ریشه‌ای‌تر حل و فصل شود، به گونه‌ای که با عامل‌های بیرونی دستخوش تغییر نشود، باید کلید این چالش را در لایه‌های فرهنگی جامعه دنبال کنیم.

نتایج نشان دادند که بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع تحصیلی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود دارد.

آزمون پژوهشی بونفرونی نشان داد که تفاوتی معنادار بین اولویت‌بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکترا در بین عامل‌های فردی- خانوادگی وجود دارد، اما بین اولویت‌بندی دانشجویان مقاطع دیگر تفاوتی معنادار وجود ندارد.

تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد از عامل فرهنگی- تربیتی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت بندی دانشجویان مقاطع دیگر وجود ندارد.

تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد از عامل سیاسی- اجتماعی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت بندی دانشجویان مقاطع دیگر وجود ندارد.

تفاوتی معنادار بین اولویت بندی دانشجویان مقطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد از عامل مدیریتی- حکومتی مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود دارد، اما بین اولویت بندی دانشجویان مقاطع دیگر وجود ندارد.

تلافی سه جریان مدرنیسم، جهانی شدن و تحولات فناوری داده‌ها و ارتباطات منجر به فرسایش هنجارها و ارزش‌های بومی، سنتی و محلی شده است. این سه جریان در تضعیف فرهنگ حجاب و پوشش در جوامع اسلامی نقش داشته‌اند، مدرنیسم با نقد سنت و مذهب، جهانی شدن با تضعیف محلی و بومی در برابر جهانی و غافلگیر شدن جوامع اسلامی در برابر اینترنت و هزاران شبکه ماهواره‌ای از جمله عامل‌های مؤثر بوده‌اند. شبکه‌های ماهواره‌ای با پخش فیلم، سریال، نمایش مدهای روز دنیا، فیلم‌های نامناسب که در بستر فرهنگی خاص خود تولید می‌شوند، به تضعیف سنت و ارزش‌های اسلامی- ایرانی و نوعی هنجار شکنی پوشش و عفاف دامن زده است. بنابراین، بر اساس نتایج بدست آمده در می‌یابیم که برخی از عامل‌ها می‌توانند بر برخی از دانشجویان در مقاطع گوناگون تحصیلی تاثیر بگذارد و نوع پوشش آن‌ها را تغییر دهند. در واقع، ناآگاهی نسبت به پوشش و حجاب و ناآشنایی با مفاهیم زیر بنایی آن باعث شده است تا از سوی خانواده، مدرسه، جامعه، نهادهای فرهنگی این مهم بدرستی انجام نگیرد و جامعه پذیری مطلوب صورت نگیرد. نهادینه شدن ارزش حجاب بویژه در میان نسل جوان و آینده ساز که به واسطه گسترش فناوری داده‌ها و ارتباطات با انبوه حمله‌های تبلیغاتی برای کم‌رنگ شدن آن رو به‌روست، مستلزم واکاوی اصول، واقع بینانه و عینی ریشه‌های کم توجهی به رعایت پوشش اسلامی در محیط‌های دانشگاهی است. دانشگاهها به عنوان مهم‌ترین مراکز تولید علم و ترویج فرهنگ بشمار می‌روند که می‌توانند با ایجاد محیطی مبتنی بر فرهنگ و ارزش‌های اسلامی زمینه را برای تولید علم، توسعه سبک و روش‌های زندگی و تعمیم آن در بین اقشار گوناگون و تحقق اهداف متعالی آن مهیا سازد.

نتایج نشان دادند بین اولویت بندی دانشجویان زن و مرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود ندارد.

پوشش برای مرد و زن با توجه به ویژگی‌های مربوط به جنسیت، هر کدام امری ضروری است که هم از نظر ظاهر، وسیله‌ای برای حفاظت و هم از نظر باطن، موجب متانت می‌شود. دانشجویان

به دانشگاه می‌آیند تا نه تنها فکر خود را بهبود بخشیده، دانش کسب کنند و مهارت‌هایی که در زندگی به انسان کمک خواهد نمود، بیاموزند بلکه شخصیت آن‌ها در این کارخانه انسان سازی شکل خواهد گرفت. شرکت زن در فعالیت‌های عبادی، سیاسی و اجتماعی و دفاع از حقوق شخصی، تعلیم و تعلم، در این صورت رعایت حجاب و پوشش واجب می‌شود تا کام یابی‌ها منحصر در محیط خانه شود و محیط خارج تنها برای کار و فعالیت باشد. حجاب و پوشش، عامل خودسازی و تهذیب نفس است زیرا زنان را از خود آرای، طننازی، خودنمایی و صیادی باز می‌دارد. عفت و پاکدامنی، ستر و پوشش عمومی به دلیل سالم سازی عرصه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی به عنوان یکی از برترین خصلت‌ها بشمار آمده است. بنابراین، حجاب و پوشش، پاسخی است به ندای فطرت، نشان تمدن و فرهنگ اسلامی است، فزونی بخش حرمت زنان و مایه سلامت جسم و آرامش روان جامعه است. همان گونه که نتایج نشان دادند بین اولویت‌بندی دانشجویان زن و مرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوت معناداری وجود ندارد و پوشش برای زن و مرد در محیط جامعه یک احساس فطری است و بیش‌تر افراد جامعه در اصل ضرورت داشتن پوش مناسب را تایید می‌کنند. نتایج نشان دادند بین اولویت بندی دانشجویان ترم‌های گوناگون تحصیلی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان وجود ندارد.

حجاب یکی از مهم‌ترین و متمایزترین ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی جوامع اسلامی است. نهادینه شدن این ارزش بویژه در میان نسل جوان و آینده ساز که به واسطه گسترش فناوری داده‌ها و ارتباطات با انبوه حمله‌های تبلیغاتی برای کمرنگ شدن آن رو به‌روست، مستلزم واکاوی اصول، واقع بینانه و عینی ریشه‌های کم توجهی به رعایت پوشش اسلامی در محیط‌های دانشگاهی است. دانشگاهها به عنوان مهم‌ترین مراکز تولید علم و ترویج فرهنگ بشمار می‌روند که می‌توانند با ایجاد محیطی مبتنی بر فرهنگ و ارزش‌های اسلامی زمینه را برای تولید علم، توسعه سبک و روش‌های زندگی و تعمیم آن در بین اقشار گوناگون و تحقق اهداف متعالی آن مهیا سازد. نهادینه سازی فرهنگ حجاب و عفاف به عنوان یکی از ضرورت‌های باورهای دینی مستلزم برنامه‌ریزی درست در سه حوزه فرد، خانواده و جامعه است. نقش حکومت اسلامی ایجاد و ترویج این باور انکارناپذیر بوده و در نگاهی عمیق‌تر، ضروری و اساسی است. فرهنگ پوشش، عفاف و حجاب یکی از باورهای اصیل دینی است که در سه مرحله نهادینه سازی، گسترش و حفظ و نگهداری شکل می‌گیرد. دولت موظف است نیازهای اولیه مادی و معنوی افراد را تأمین کند. ایجاد امنیت روانی و حس خود ارزشمندی برای افراد جزء وظایف دولت در این محدوده است که باید آن را به گونه ای روشمند و هدفمند اجرا کند. تنها با تلاش برنامه‌ریزی شده و جهت دار برای نهادینه سازی،

گسترش باورهای دینی و حمایت نهادها و سازمان های دولتی برای حفظ این باورها، زمینه تأمین نیازهای یاد شده فراهم می‌شود.

نتایج نشان دادند بین اولویت بندی دانشجویان بومی و غیر بومی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوت معناداری وجود ندارد.

حجاب و پوشش اسلامی تجلی زیبای‌های معنوی زن است. بی‌گمان حجاب و پوشش دینی زن را از آفات و بیماری‌های بسیاری بیمه می‌کند و می‌تواند طراوت و جمال او را پایدار سازد. بی‌حجابی فقر فرهنگ دینی است. فرامین الهی و از جمله حجاب و پوشش اسلامی، از سوی خداوند متعال به بشر ابلاغ و رعایت آن نیز واجب شده است. بنابراین، کسانی که از باور به خدا در شک و تردید به سر می‌برند و قلب آن‌ها از ایمان به خدا و محاسبه روز جزا به مقام اطمینان نرسیده و تا زمانی که این مشکل اعتقادی برطرف نشود، بهبودی بدست نمی‌آید چرا که ایمان به خداوند مادر تمام ارزش‌هاست. عفاف ملکه‌ای که از حجاب و پوشش سرچشمه می‌گیرد و ملکه شدن هر چیزی در وجود انسان ناشی از شناخت بر مبنای آن و پذیرش‌اش در تار و پور وجودی می‌باشد. بر این اساس تا چیزی در انسان مورد قبول واقع نشود نمی‌تواند، ملکه‌ای در وجودش باشد و نمی‌توان توقعی داشت تا ابزارهای دیگرش به ظهور برسند. باله‌ام از فرمایش استاد شهید مطهری، مردم آن‌گونه زندگی می‌کنند که می‌اندیشند. بنابراین، برای ایجاد تغییر روی رفتار و منش کسی بایستی بر روی افکار و اندیشه او کارکرد و تاثیر گذاشت، تاثیر بر اندیشه زمانی موثر، مفید و سازنده است که ارزش‌های الهی را باور کرد و در راستای تحقق آن از همه توان و امکانات (رسانه ملی، مطبوعات، دانشمندان ...) استفاده کرد و به موضوع مخاطب شناسی، متودولوژی تبلیغ، چارچوب‌های تاثیرگذار و... بهره‌ها برد. بنابراین، همان‌گونه که نتایج نشان دادند بین اولویت بندی دانشجویان بومی و غیر بومی از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود ندارد و رعایت حجاب و پوشش اسلامی برای زنان و مردان مؤمن و مسلمان، تکلیف الهی است و فرقی ندارد که جزو دانشجویان بومی باشند یا جزو دانشجویان غیر بومی در هر صورت داشتن پوشش مناسب الزامی است.

نتایج نشان دادند که بین اولویت بندی دانشجویان متأهل و مجرد از عامل‌های مؤثر بر پوشش دانشجویان تفاوتی معنادار وجود ندارد.

اخلاق جنسی اسلامی بر خلاف اخلاق جنسی غرب که مبتنی بر روابط آزاد بین مرد و زن به شرط رعایت آزادی دیگران است، می‌خواهد انواع نیازهای جنسی به محیط خانوادگی و به همسر مشروع اختصاص یابد و محیط اجتماع خالص برای کار و فعالیت باشد. به همین جهت به زن اجازه نمی‌دهد که وقتی از خانه بیرون می‌رود موجبات تحریک مردان را فراهم کند و به مرد هم اجازه نمی‌دهد که چشم چرانی کند و در همین راستا بر ارزش‌های اخلاقی همچون عفاف و حجاب و

پوشش تأکید می‌ورزد. زن با رعایت حجاب و پوشش اسلامی، به تهذیب و تزکیه نفس و ملکات نفسانی پرداخته و قرب الهی را فراهم ساخته و زمینه رشد معنوی مردان در اثر حفظ نگاه را فراهم می‌کند. حجاب و پوشش از کارکرد اجتماعی نیز برخوردار است. غرایز و التهاب جسمی و معاشرت‌های بی بند و بار را کنترل و بر تحکیم نظام خانواده افزوده و از انحلال کانون محکم زناشویی جلوگیری و امنیت اجتماعی را فراهم می‌سازد. حجاب و پوشش اسلامی و در پی آن، حفظ نظام خانواده نیز از آن رو ارزش دارند که تامین کننده سعادت آدمی و منشاء قرب الهی هستند. زحمت حجاب و پوشش حق بیمه ای است که زن برای حفظ آرامش و سلامت خود می‌پردازد زیرا حجاب و پوشش پرده ای است که از ورود تیره‌های نگاه سخنان بیهوده و مشکلات دیگر به درون محیط امن او جلوگیری می‌کند. زن بی حجاب و پوشش آسیب پذیر است وقتی که زن از حجاب و پوشش دینی خود خارج می‌گردد، آفات فراوانی سلامت او را از بین می‌برد. حجاب و پوشش زن را پاینده‌تر، سالم‌تر و پاکیزه تر نگاه می‌دارد. اگر زنان جامعه باحجاب و پوشش باشند، هم مردان از نظر طهارت روح و جسم سالم می‌مانند و هم در جامعه سلامت خانوادگی حفظ خواهد شد و محیط خانواده تحت تاثیر خودنمایی‌های برخی از زنان بدحجاب و بی حجاب قرار نمی‌گیرد و هم مراکز اجتماعی مثل اداره‌ها و بیمارستان‌ها و... در کمال سلامت رفتاری خواهند بود و بزهکاری‌های اجتماعی به کمینه خواهد رسید. به روشنی در می‌یابیم که جامعه بشری هنگامی خواهد توانست نسبت به مسئله زن و رابطه زن و مرد، سلامت و کمال مطلوب خود را پیدا کند که دیدگاه‌های اسلام را بدون کم و زیاد و بدون افراط و تفریط درک کند و کوشش نماید آن را ارایه دهد. نتایج بدست آمده از پژوهش با پژوهش‌های (Mohamadi and Jafari, 2014), (Kazemi, 2013), (cahlavani, 2013), (Afsari, 2012), (Mohamadi, 2012), (Jahangiri and Shojaei, 2011), (Asadzadeh, 2011), (Fazlolahi.B, 2011), (Fazlalahi.A, 2011), (Mahini and Khosropanah, 2009) همسو می‌باشد. پوشش، اختصاص به زنان ندارد، مردان نیز در این زمینه مسئولیت و تکلیف دارند. پوشش و حجاب به مثابه رسانه ای ارتباطی و به عنوان کنشی اجتماعی، از یک سو تحت تاثیر ساختارهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است و از سوی دیگر، متأثر از کنشگران اجتماعی اعم از زن و مرد است. پوشش اسلامی به منزله یک حفاظ ظاهری و باطنی در برابر افراد نامحرم، قلمداد می‌شود که مصونیت اخلاقی، خانوادگی و پیوند عمیق میان حجاب ظاهری و بازداری باطنی و از همه مهم‌تر امنیت اجتماعی را فراهم می‌سازد. بنابراین حفظ ارزش‌های اسلامی و رعایت پوشش اسلامی به وسیله دانشجویان دانشگاه از مصادیق بارز آن بشمار می‌آید. بنابراین، شناخت نگرش دانشجویان نسبت به پوشش اسلامی و عامل‌های مرتبط، در شکل‌گیری آن ضروری است. از جمله عوامل مرتبط با نگرش افراد، چگونگی

اجتماعی شدن و روند جامعه پذیر شدن آن هاست. در میان عوامل جامعه پذیری، نوع خانواده و تجربه ای که فرد در خانواده کسب می کند و نیز گروه همسالان نقشی بسیار مهم را ایفا می کنند.

پیشنادهای کاربردی

- برگزاری میزگردهایی با حضور دانشجویان دختر و پسر و متخصصان جامعه شناسی، روان شناسی، مذهبی و علوم تربیتی و علوم رفتاری در راستای تحلیل پوشش و نوع آن در جهان امروز.
- آشنا ساختن دانشجویان با توطئه ها و زمینه ها و روش های نفوذ فرهنگ غرب و تأثیر منفی آن در عفاف و پوشش.
- انتشار فصلنامه علمی پژوهشی پوشش و عفاف و حجاب.
- حمایت از نخبگان با حجاب و معرفی افراد نمونه.
- حمایت از پایان نامه های دانشجویی مرتبط با گسترش پوشش، عفاف و حجاب.
- برگزاری میزگرد و سمینارهای دانشگاهی پوشش، عفاف و حجاب.
- آموزش منشور عفت بر مبنای سوره نور و عملی کردن برنامه عفت آموزی در ابعاد گسترده.
- آموزش مفاهیمی چون زیبایی معنوی، متانت و وقار، حفظ حرمت بدن و ذهن و تأثیر آن در زندگی.
- آشنایی دانشجویان با انواع پوشش در جهان غرب در محفل های علمی.
- مفاهیم عمیق زیر بنایی پوشش و حجاب به صورت برنامه های درس رسمی و غیررسمی در نظام تعلیم و تربیت.

References

- Fazolahi, S. Malekitavana, M. (2011 A). Culture veil, consolidate and prioritize solutions with an emphasis on female students of high school. Research and insight and ideas in the field of religious education, Issue 19, pp. 104-85. in Persian
- Fazolahi, S. & Maleki tavana, M. (2011 B). The root causes of marginalization in Islamic attire among female students. Proceedings of the National Conference of chastity, North Khorasan, police commander in the province of North Khorasan. in Persian
- Hadadeadel, Gh. (2003). The culture of nudity and nakedness cultural .Soroush Publications. Tehran in Persian

-
- Jahangiri, A. & Shojai, M. (2011). The relationship between the veil of bad faith and self-concept among students Bojnoord Applied Science. Abstract National Conference of chastity, North Khorasan, North Khorasan province police chief, in Persian
  - Javadi Amoli, A. (2011). The woman in the mirror of glory and beauty, publishing prisoners, Qom. in Persian
  - Kazemicahlavani, H. (2013). Hijab and Chastity and their role in social security and family in the Quran. Kosar, No. 46. in Persian
  - Keykā'ū, S. Mohamadi, S. (2012). Powers and duties of the Islamic State in bed for chastity and the veil and spread it, Dadrasi.shomare93pp5(21-25) in Persian
  - Mahini, A. & Khosropanah, A. (2009). Strategies to promote Islamic dress among female students. Knowledge at the Islamic University, eleventh year, No. 43, pp. 81-53. in Persian
  - Salajaghe, A. & Mosapor, N. (2011). Comparison of coverage of state universities, Islamic Azad message of light and texture. Cultural Research Quarterly, Volume 4, Issue 3, Page in Persian
  - Shariati sabzevari, M. (2011). Islamic dress code rules. Tehran .antsharat, in Persian
  - Tabatabaai yazdi, M. (1996). ghorvatelvosgha.j1.pp414. Qom antsharat. in Persian
  - Ziyapor, J. (1964). Ancient clothing from antiquity to the end of the Sasanian Persians. Amh.thran the Head Office of museums and culture.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی